

"El meu Dante és de lectura fluida"

La gran obra de Dante Alighieri (1265-1321), la 'Divina Comèdia', compta des d'avui amb una nova versió catalana, signada per Joan Francesc Mira. Els objectius de la traducció (fluïdesa de lectura) són diferents de la traducció anterior, feta per Josep M. de Sagarra.

Joan F. Mira ha acostat la *Divina Comèdia* de Dante Alighieri al lector d'avui. Aquesta nova versió ha estat publicada per Proa, en una edició bilingüe, anotada.

—*Per quina raó us vàreu decidir a traduir la Divina Comèdia de Dante Alighieri?*

—Home, hi hauria una resposta d'aquelles que no es poden publicar: per c...! Estava embolicat en un projecte literari que implicava la lectura del "Purgatori" i de sobte em vaig dir: això, ho he de fer jo. De primer, perquè és un desafiament i, després, perquè vaig connectar amb una passió meua de feia temps. I en tercer lloc, per fer un favor al públic en general. El bon lector de literatura hauria de poder-la llegir i tenint en compte que les edicions actuals presenten dificultats de lectura, em vaig proposar de fer una versió que fóra rigorosament fidel i al mateix temps legible com un flux narratiu. Que es pogués llegir de forma continuada.

—*I per què no en prosa, doncs?*

—La privària de la sensació, la gràcia i l'emoció del vers. Volia que es pogués llegir com un poema i com una narració, simultàniament. Ah! Una altra raó. En començar a traduir-la, m'hi divertia tant que no podia deixar-ho. I em representava un desafiament estètic, lingüístic, personal. Entre l'autodesafiament i el servei públic, en definitiva.

—*Què té la traducció de Sagarra que en justifiqui una de nova, diferent?*

—Els problemes d'aquesta traducció provenen en bona part per l'obligació de la rima. Moltes, moltes vegades la rima l'obliga a alterar el vers. I això també passa en la traducció castellana considerada canònica. I si hi afegeixes un vocabulari que té en el bon sentit de la paraula, i en el no tan bo, l'artifici poètic, la dificultat de lectura en naturalitat augmenta considerable-

ment. Amb els tres primers versos, i en concret el tercer, n'hi ha prou per a veure-ho. Després d'indicar que a la meitat del camí de la vida l'autor es troba dins una selva obscura, Sagarra fa: "del dreturer camí, la passa eixida". La pregunta és: això és un llenguatge natural? Aquesta és la dificultat de lectura. La meua solució és: "perquè havia deixat la recta via". Sagarra, per mantenir la rima ha d'acabar el vers amb

"eixida". Si ho fas de tant en tant, pot passar, però si ho fas sovint, el lector difícilment llegirà els dos mil versos amb fluïdesa. L'estructura del vers sí que és fàcil de mantenir, perquè el decasíl·lab no és excessivament problemàtic en català. Forma part de la naturalitat de la nostra llengua. Però el fet d'obligar-te a la rima consonant encadenada, això sí que presenta problemes de lectura i de traducció.

—*I fidel, ho és prou, la traducció de Sagarra?*

—*No comment.* Això de l'obligació de la rima és molt dur. La rima obliga a alterar el text. I algunes vegades, potser no és ben traduït. Però, això, que ho analitzi un expert. Ni tinc per què criticar una traducció que per moltíssims conceptes és admirable i que és una magnífica obra poètica per si mateixa, independentment dels problemes de traducció. A banda que cinquanta anys després, les coses es poden fer o s'han de fer d'una altra manera.

No crec que pague la pena de comparar-les. Són dues obres diferents, amb objectius diferents.

—*Creieu que el lector contemporani de Dante llegia la seva obra amb fluïdesa?*

—Sí. La major part dels versos tenen una gran fluïdesa narrativa quan t'hi has familiaritzat i has entrat en aquell tipus de llenguatge. A condició de fer la lectura com la fa el lector del seu temps, una lectura continuada, sense haver de superar entrebancs, cada dos

"He traduït la 'Divina Comèdia' per connectar amb una passió meua de feia temps; perquè és un desafiament i per fer un favor al públic en general. Entre l'autodesafiament i el servei públic. Ah! I perquè m'hi divertia tant que no podia deixar-ho".

o tres versos. No es pot ser més dantià que Dante.

—Durant les darreres dècades, l'italià, com s'ha vist amb la traducció del Zibaldone de Leopardi, feta per una professora titular de la universitat de Barcelona, i la del Guepard de Lampedusa feta per Villalonga, més alguns Calvins que ara es retradueixen, ha tingut mala sort, en català. Per què?

—Perquè hi ha gent que té la falsa sensació que l'italià és fàcil de traduir. Com qualsevol altra llengua, és ple de paranys, de punyeteries i de subtiletes que requereixen una familiaritat molt gran per atrevir-se a traduir-la amb solvència. Uns exemples. Si dic a l'editor, "Se questo libro fosse un grande successo commerciale...", el traductor que es pensa equivocadament que l'italià s'assembla al català, dirà: "Si aquest llibre fos un gran èxit comercial". I no, no és sempre condicional, pot dir "tant de bo" o bé "que siga un èxit". En una traducció, un sergent demana a un coronel que l'ascendeixi a mariscal, cosa absurda perquè un mariscal és superior al coronel. El traductor ha traduït "mariscalco" per "mariscal" quan en aquest cas és "brigada". També he llegit en una ocasió que una persona entra i surt sovint d'un negoci. El traductor ha pensat alegrement que "negozio" és un negoci, ignora que és una botiga.

—No abuseu de les notes. Suposo que poseu les indispensables. Indispensables per a què?

—Són les estrictes per a no trencar la lectura i són les indispensables per a entendre les referències històriques. Dante escriu per al toscà de la minoria culta i les coses que, a nosaltres, ens semblen fosques, per a ells eren clares. Dante no escrivia per ser complicat, sinó per a la minoria culta urbana, amb què comparteix un mateix món de referències.

—Quina ha estat la vostra relació amb la Divina Comèdia?

—Ha estat de contacte continu, mantingut des de molt jove, en un context de lectura habitual d'autors italians. El fet de no haver-hi perdut el contacte és el que et permet, en un moment de bogeria, de llançar-t'hi. Per mi, és l'obra més important que conec. És un tractat i una experiència poètica i narrativa alhora, i això no s'ha tomat a fer. Hi ha una altra cosa, el plaer intel·lectual, a part l'estètic. És una catedral gòtica. Hi ha l'esperit medieval i la nova societat urbana, la tradició mitològica, el món clàssic de Grècia i de Roma, la Bíblia i l'Evangelí, tota la teologia. Si no t'has educat en aquesta tradició, com és el cas de la gent de la meua edat, de set anys de llatí, història sagrada, l'escolàstica... Ja sabies les formes del sil·logisme als catorze anys o quinze. Una part de l'educació que he tingut és la que havia tingut Dante. I això, de sobte, en una generació, desapareix. Com que ara tot és qüestió de batre les ales cap avall...

—Penseu que les generacions més joves, sense haver rebut la vostra educació, poden llegir-la i pair-la?

—Crec que aquesta versió, un home que tinga un mínim hàbit de lectura literària, la podrà llegir amb força més facilitat que no els nostres clàssics en les versions originals. Pel que fa al llenguatge, cap dificultat especial. Pel que fa al context cultural, té les ex-

plicacions a peu de pàgina. Una altra cosa és que l'interès o no. Potser al lector sense contacte amb la tradició bíblica i medieval, li resultaran pesades les referències al món clàssic, bíblic. Passa una mica com el qui va a un museu, al Louvre o al Vaticà. No s'assabentarà del vuitanta per cent de quadres i escultures.

—Sabeu si la Divina Comèdia ha estat un llibre prou llegit, a casa nostra?

—Jo no sóc expert en Dante i tampoc en la recepció de Dante. Però la meua sensació és que fa molts anys que ningú no la llegeix.

—Quant heu trigat a fer la traducció?

—La lectura, preparació, estudi, traducció i anotació de cada cant, trenta hores. Per tant, tres mil hores en total.

—Quina lectura voleu de la vostra traducció, la més narrativa, o la més poètica?

—Jo vull que el meu lector pugui fer allò que més li agrada, que la pugui llegir com un poema o com un text en prosa. De totes dues maneres.

L'escriptor Joan Francesc Mira ha traduït la 'Divina Comèdia' de Dante Alighieri. L'edició, bilingüe, ha estat publicada per Proa.

Lluís Bonada